

ՀՏԵՄԵՐԱՆ

ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼՆԵՑ

ՀԵՏՈՐ 4.

ՅՈՒՆԻՍԿՈՒՄ 1. 1842.

ԹԻՒ 37.

Քնարակա :

Բնութեան մէջի Մատուցոյ ձեռքին սքանչելիքները՝ Նոր Հոլանտայի Թռչուններուն մէկ օրինակովը կրնե՞րկայացունենք հոս, արու և էղ Քնարահաւին պատկերովը :

Բնութիւն պոչը տասնըվեց փետուրով կը բաղկանայ. ասոնց դուրսի երկու քովի փետուրներուն մէջի կողմը լայն բայց Թոյլ է,

սակայն դուրսի կողմը նեղ ու կարծր է : Նոր բոլսած ատենը դուրս կըծուի՝ ետքը ներս կըդառնայ՝ ու կրկին դէպի դուրս ու վար կըխոնարհի, երկուքը մէկտեղ հին քնարներուն երկու կողմին նմանելով, որուն լարերն ալ մէջի փետուրներն են : Ըս փետուրներուն երկայնութիւնը երկու ոտքի չափ է, ու անոնց երեւոյթը շատ գեղեցիկ

է : Եւնոյս զոյնը մութ սաթի զոյն է , բայց զուրաի երկու կողմի փետուրները մոխրաւ զոյն ու ծարերը սև են : Կռնակին զոյնն ալ նմանապէս մութ սաթի զոյն է , բայց թիւ լուն ու վեղին վրայ կրկարմըրի . տակի կողմերը մոխրազոյն են :

Եւ թռչունին սովորութեանցը վրայօք քիչ բան իմացված է , ինչու որ Եւրօպայի շատ քիչ զիններն իր վրայ ուր : Եւնոյս թռչուն մըն է , բայց արագաքայլ է : Հազիւ թէ ծաւերուն վրայ կը թռչի կեղայ , բայց միայն քնածալու համար . և ան ատենն ալ հաւի պէս ճիւղէճիւղ կեղայ : Պիտո գեղեցիկ ձայն ունի , ու շատ կը բաղձայ իր ձայնը ուրիշ թռչուններուն ձայնին նմանցունել : Եւնոյս երկրին բարբարոս ժողովուրդը իրենց ալ տոտ մտերը անոր պոչին գեղեցիկ փետուրներովը կը զարդարեն , երբոր անոնք ձեռք ձգելու ըլլան : Եւ թռչունին անունը իրենց լեզուով Պէլէ , Պէլէ , կամ Պալլալէ է :

Սաթի . 1—11 :

Եւնոյսն Յիսուս անապատը տարվեցաւ . Եւնոյսն Սատանայէն փորձըվելու 2 համար : Եւ քառսուն ցորեկ ու քառսուն զիշեր ծով պահէլէն ետքը անթիւցաւ :

3 Եւ փորձողը եկաւ իրեն ըսաւ . Եւնոյս որ զուն Եստուծոյ որդին էս , ըսէ որ աս քառսուն հաց ըլլան : Եւնոյս արտասխան ալ ըսաւ ու ըսաւ , Գրուած է որ , չէ թէ հացով միայն մարդ կապրի . հապա՛ ան բոլոր քիւսքերովը որ Եստուծոյ բերնէն կեղայ :

5 Եւնոյսն Սատանան առաւ տարաւ անիկա սուրբ քաղաքը , և կայնեցուց անիկա տաճարին աշտարակին վրայ , ու ըսաւ իւրեն , Եւնոյս որ Եստուծոյ որդին էս նէ՛ զուն քեզ ասկից վար ձգէ . ինչու որ՝ զրուած է , թէ Եւնոյս հրեշտակներուն ապսպրըված է քեզի համար . ու քեզ ձեռքի վրայ պիտի կըրնեն , որ բնաւ քու ոտքդ քարի չի զարնես :

7 Յիսուս նորէն ըսաւ անոր , Գրուած է թէ՛ քու Տէր Եստուծոյ չի փորձես : 8 Սատանան նորէն առաւ հանեց անիկա շատ բարձր լեռան մը վրայ , և ցուցուց աւետարանը , և բոլոր աշխարհքին թագաւորութիւնները ու անոնց փառքերը . ու ըսաւ իրեն , Եւնոյս ամէնը քեզի կուտամ թէ որ ինչ

10 ինծի երկերապաշտութիւն ընես : Եւնոյսն Յիսուս ըսաւ անոր . Եւնոյս զնա Սատանա , ինչու որ զրուած է Գրու Տէր Եստուծոյ երկերապաշտութիւն ընես , ու միայն անիկա 11 պաշտես : Եւնոյս թէ Սատանան ինքը թուալ , և ահա հրեշտակները եկան ու իրեն ծաւայութիւն կընէին :

1. Հոս կը կարդանք թէ մեր Տէր Յիսուս Բրիստոսը՝ սուրբ հոգիէն անապատը տարվեցաւ Սատանայէն փորձըվելու համար . ինչ զարմանալի և քննութեան արժանաւոր բան մըն է աս . ինչո՞ւ Եւնոյս Տէր Եստուծոյ անանկ փորձութեան մէջ տարաւ մեր փրկիչը . ահա անոր պատասխանը հիմայ կուտամ : Տէր Յիսուս Բրիստոս անոր համար փորձըվելու տարվեցաւ քանզի ինքը երկրորդ Եւնոյսն է . ինտոր առաջին Եւնոյս բոլոր մարդոց զլուս սեպվեցաւ ու փորձըվելով ինկաւ և բոլոր մարդիկ իր հետք ինկան , անանկ ալ երկրորդ Եւնոյս որ Բրիստոսն է՝ բոլոր մարդոց տեղը փորձըվեցաւ , բայց փառք Եստուծոյ չինկաւ ու փորձողին յաղթեց : Եւնոյս պատմութիւնը մէկ քանի կերպով նման է Եւնոյս մէջը զրուածին առաջին Եւնոյսն փորձութեանը վրայ . ինչու որ պատմութեան նիւթը այսինքն փորձութիւնը նոյն բանն է , և փորձողը նոյն է այսինքն Սատանան , և փորձըված անները նման են այսինքն առաջին Եւնոյսն ու երկրորդ Եւնոյսները , երկուքն ալ մարդ . միայն թէ երկրորդը ոչ միայն մարդ հապա մարդ ու Եստուծոյ . Բայց նայեցէք ի՞նչ կարգապահութիւն թէ ինչ տարբեր եղաւ պատմութիւններուն վախճանը . առաջին Եւնոյս ինկաւ ու մենք անոր հետք ինկանք , բայց երկրորդ Եւնոյս յաղթելով չինկաւ ու հիմայ կարող է փրկել ան ամէնքը՝ որ իրեն կըհաւատան :

2. «Եւ քառսուն ցորեկ ու քառսուն զիշեր ծով պահէլէն ետքը՝ անթիւցաւ» : Սարկոս աւետարանիչ կըսէ թէ «քառսուն օր փորձըվեցաւ» Սաթի . ա . 3 : Եւնոյս կիմանալով թէ հոս պատմըված փորձութիւններէն ի զատ ուրիշ փորձութիւն ալ քառսուն օր քառսուն էր մեր Տէրը , ու աս ժամանակը որ անանկ անցաւ ու ինքը շատ ծով պահէլէն որ անթիւցաւ , ան ատենը Սատանան հացի կողմանէ փորձեց զինքը :

Բայց հոս նայելու ենք թէ երկրորդ Եւնոյս

դռան փորձութեան ատենը մէկ սահման ված ատեն մըն էր . անանկ ալ (ստուգածաբանները կրտսն թէ՛ առաջին Նշան ալ սահմանված ատեն փորձոված պիտի ըլլար ու յոյժ կարելի է թէ ան փորձութիւնը կարճ ըլլար : բայց ինքը շուտով ինկաւ : Նաեւ կրտսն ալ թէ յոյժ կարելի է որ Նստածոյ նոր ստեղծած ամէն հակները՝ միշտ առաջ կարճ ատեն մը կը փորձուին ու ետքը թէ որ չիյնան նէ՛ կը հաստատուին . ինչպէս որ Սատանան բուն ինքը և իր հրեշտակները առաջ սուրբ էին , իրենց սուրբ վիճակին մէջը չի կեցան , ինկան և կորսուեցան . բայց մէկալ Սուրբ հրեշտակները կեցան ու մինչև հիմայ հաստատ մնացին , ու մինչև յաւիտեանս յաւիտեանի պիտի մնան :

Սատանան կերեայ թէ աս նիւթով մեր Տէր Հիսուսը մոլորացունելու շատ կը ջանար , որ այնպէս ինքը մեղի համար հաշտութիւն ընելու արժանի չլլայ : Բն որ առաջին Նշանը մոլորացունելով մեծ յաղթութիւն ստացաւ նէ , հապա հոս ի՞նչ մեծ հպարտութեամբ պիտի ուրախանար թէ որ Նստածոյ միաժին Որդին կարենար յաղթել , ու ան նոյն յաղթութեամբ մարդկային ցեղին մի միայն յոյսը ոչնչացունել :

3. Փորձողը եկաւ իրեն բաւ «Թէ որ դուն Նստածոյ որդին ես՝ ըսէ որ աս քարերս հայ ըլլան» : Նստիկ իրաւ շատ խորամանկութեամբ զուրկեց . մէյմը՝ որ Քրիստոս շատ անօթի էր նոյն ատենը՝ և երկրորդ՝ աս բանը պղտիկ ու անմեղ բան մը երկեցաւ : Բայց ատ բանը ընելը իրաւցունէ պղտիկ ու անմեղ չի պիտի ըլլար . ինչու որ ասանկ ընելով Սատանային կամքը պիտի կատարէր և Նստածոյ հաւատացող չի պիտի ըլլար , ու բուն իր Նստածութեանը վրայ երկբայած պիտի ըլլար :

Հիմայ իմանալու ենք որ Սատանային հոս տեղը բաժը շատ նման էր իր առջին փորձութեան մէջ բաժը խօսքին , ըսելով՝ թէ «Իրան է մի որ Նստած ըսաւ թէ չի պիտի ուտէք բոլոր աս ծառերէն» . այսինքն հոս ալ՝ հոն ալ՝ երկբայութեան խօսքով կը խօսի . «Թէ որ դուն Նստածոյ Որդին ես նէ» և այլն :

4. Տէրը Սուրբ գիրքէն պատասխան կուտայ ըսելով «Իրաւ է որ չէ թէ հացով»

և այլն . Նստած 2 Օրինաց . Է : 3 . կը գրանդի . ու Նստած աս խօսքը զուրկեց իր Խառնէլի որդոցը ան նոյն անտարտին մէջը , որ հիմայ նոյն տեղը եղած իր միաժին Որդին զուրկեց անիկա :

5. «Նստանք Սատանան առաւ տարաւ անիկա Սուրբ քաղաքը» և այլն . Նստած ան հաւատութեան դրոշմեց , Բայց այնպէս յաջողութիւն չի գտնալով հիմայ յանդիմանութեան կը յորդորէ Տէրը . Թէ որ անանկ զօրաւոր հաւատք ունիս (կրտսն) որ անօթութիւնդ կշտացունելու համար չի պիտի դործես մէկ պղտրտիկ հրաշք մը նէ , անշուշտ չի պիտի վախճաս ալ ասկից ինքը զինքդ վար ձգելու , մանաւանդ որ ես քեզի Սուրբ Գիրքէն վկայութիւն մը կը բերեմ :

Բայց Տէրը նորէն Սուրբ Գիրքէն սրտասիրան տուաւ «Իրաւ է թէ քու Տէր Նստածդ չի փորձես» 2 . (Օրինաց . Դ . 16 . այսինքն ամէն մէկ վտանգին մէջ Նստածոյ կրնաս հաւատալ , թէ որ անոր մէջ կը պարտաւորիս մտնալ . բայց զՆստած մի փորձեր . վտանգին մէջ յիմարութեամբ առանց հրամանի վազես նէ ինքը քեզ օգնելու խոստմունք մը տուած չէ :

Եւ հոս տեղը երեք նշանաւոր բան կայ . ա . Փորձողը ատ վկայութիւնը սխալ ու պակաս բերաւ . քանզի Սաղմոս կրտսն «Հրեշտակաց իւրոց պատուիրեալ է վանքոյ՝ ի պահել զքեզ յամենայն ճանապարհ հրաքոյ» և այլն , բայց Սատանան աս «յամենայն ճանապարհս քո» խօսքը , (որ ըսել է բոլոր քու ճամբաներուդ մէջը այսինքն բոլոր քու բարեկամ չար ճամբաներուդ մէջը) ձդեց , իմանալով թէ ատ խօսքը իր բաժին դէմ էր :

բ . Սէկ տեղ մը չի գտնուիր , անանկ բարձր կամ անանկ սուրբ՝ որ հոն Սատանան չի կրնայ հասնիլ իր փորձութիւններովը . մանաւանդ երբեմն մարդիկ կը բարձրացունէ կրնատեցունէ սուրբ կամ բարձր վիճակներուն մէջը միայն աս զիտաւորութեամբ որ հոն մեծապէս յաղթէ ու վար ձդէ անոնք :

գ . Թէպէտ փորձողին շատ զօրութիւն տրուած է , բայց սահմանով մը . ինքը կարող էր մեր Տէր Հիսուսը տաճարին տշտարան կին վրայ կայնեցունել , ու ինքը զինքը ան

կեց վար ձգելու համոզել, բայց բնաւ իշխանութիւն չունէր Տէրը բունել ու աշտարակէն վար գետինը ձգել:

Լնանկ ալ իշխանութիւն ունէր Լստուծմէ Յոր երանելիին զաւակները ու բոլոր անոր ունեցածները առնել, ու մինչև անգամ անոր մարմինը վէրքով ծածկել. բայց ամենեւին անոր կեանքին զպէտք կալող չէր. ինչու որ անոր համար հրաման չի տուաւ Լստուած:

Եղիշայի հիմայ Սատանան իշխանութիւն ունի մեզ փորձելու. մեղքի մէջ ձգելու համար, բայց չի կրնար բունութեամբ մեզ մոլորցունել, միշտ ազատ ենք. մինչև որ մենք չի միաբանինք անոր հետ, մեղքին մէջ մեզ չի պիտի առաջնորդէ:

6. «Սատանան նորէն առաւ հանեց անիկա շատ բարձր լեռան մը վրայ» և այլն. հոս բուն. կռապաշտութեան կրգրգուէ՝ կրտեսայ որ Տէրը շատ բարեպաշտ մըն է, և կը յուսայ որ ալ սնապաշտ այսինքն կռապաշտ ընէ զինքը. բայց Յիսուս Քրիստոս զգուշութեամբ պատասխանեց «Լստիս գնա» և 15:

Կերեւայ թէ Սատանան շատ կը հաճի կռապաշտութիւն ընել տալու, ինչու որ անոր տեղը շատ բան տալու կամաւոր է. վասն որոյ զգուշութիւն ընենք որ մեկ կերպով մը կռապաշտ չըլլանք ոչ կրօնքներնու, ոչ սիրտերնու մէջ. «Քու Տէր Լստուծոյդ երկիրպագութիւն ընես ու միայն անիկա պաշտես». թէ հրեշտակի մը՝ թէ սուրբի մը՝ թէ հարստութեան՝ թէ բերկրաւորութեան՝ թէ պատիւին՝ թէ կնկան՝ թէ զաւակին՝ թէ ինչ և իցէ մեր ունեցածին՝ Լստուծոյ վայլած սէրը կամ յարգութիւնը տանք նէ կռապաշտ ենք: Կողմ. 7:5: Յայտ. 10. իբ. 8:9:

Բայց փորձողը բոլոր աշխարհին թաղաւորութիւնները ինտոյ կարող է ատ լեռնէն տէրոջը յուցունել. վասն զի լեռ մը որչափ բարձր որ ըլլայ՝ երկիրը կը դունտ մը ըլլալով՝ անկէց բոլորը չի տեսնուիր. յատասխանա կարճ է. իրօք չի յուցուց հապա երեւակայութեամբ:

11. «Լստա Սատանան զինքը թողուց և ահա հրեշտակները եկան ու իրեն ծառայութիւն կրնէին». Լնանկ մենք փորձութեան ատենը հաստատ կենանք նէ, ետքը անոնք մեզի

ալ կուգան ու կը մխիթարեն. ինչու որ սուրբ ու ողորմած էակներ են և ուրախութեամբ Լստուծոյ հրամանովը կուգան սպասաւորութիւն կրնեն անոնց՝ որ փրկութիւն պիտի ժառանգեն, այսինքն Յիսուսի բարեկամներուն. Լեբ. 14:

Վերջապէս՝ բոլոր աս պատմութիւնն կը սորվենք:

10. Թէ բարեպաշտ անձինք երբեք Սատանայէն շատ կը փորձուինք. ինքը իր ծառաները չի նեղացունէր՝ թող կուտայ անոնց որ քնանան. բայց սաստիկ կը թախանձէ Քրիստոսի բարեկամները ինտոր որ բուն Քրիստոսն ալ թախանձեց. Սատանայէն սաստիկ փորձուինք մեղք չէ՝ ոչ ալ մեղաւոր ու չար անձ մը ըլլալը կը ցուցնէ աս. Լստուած չի պահանջէր որ իր ծառաները չի փորձուինք, հապա որ՝ փորձութեան դէմ կենան:

10. Սէր Տէրը որ սաստիկ փորձուեցաւ բաւական օր, ինքը զիտէ մեր փորձուած վիճակը: Սեղ մեծ եղբայր մըն է. մեղի համար զգայութիւն ունի. վասն որոյ համարձակութեամբ իրեն մօտենանք, իրմէն ամէն ատենի պէտք եղած օգնութիւնը փրկուրենք: Լեբ. 7. 15, 16:

Կատարողութիւնը ծէծելէն առէլ է:

Պատճառն քաղաքը բեռնակիր մը՝ որ կամապաշտ ձի մը ունէր, ու չի քաշելուն համար անգթութիւնով կը ծեծէր իր ձին. ագնուականին մէկը տեսնելով քովը մօտեցաւ, և ըսաւ որ հեղմ'ալ չի ծեծէ անիկա: «Ենչ ընես» ըսաւ մարդը, «Լստիս երկու ժամ է աս տեղ կայնի, ես բոլոր օրը հոս անցունեմ»: «Ենչ» ըսաւ. «ձին պէտք է որ քաշէ. բայց դուն ալ չի զարնես». և ձիուն երկու երկայնութիւնովը չուան մը ուղեց. և երբոր առաւ, չուանը ձիուն պոչէն կապելով երկու սըրունգներու մէջէն դէպ ի առաջ տարաւ, և հեղ մը յանկարծ քաշելուն, ձին վախցաւ և կից զարնելու նշաններ ցըցուց. շաւունակեց քաշելը, ձին շուտ մը դէպ ի առաջ ցաթկեց. և առանց հեղմ'ալ զարնելու քաշեց: Եգնուականը այս փորձուած կերպը հարաւային Լմերիգան էջերուն համար շատ անգամ գործածվելը տեսնել էր, Թէ որ կը տարակուսիս, դուն ալ փորձով կրնաս ստուգել:

Հայաստանի օրհնարի մը ոգի լուսնիլը :

Ներկատանցոյ տրեւարիներուն իրենց խուժաղութ աւելորդապաշտութեամբը երկինքնուն հետ երվելու քաշած չարչարանքները քանի մը անգամ նշանակած ենք : Աս երեսին վրայի պատկերը կը պոկուրէն ձեղն ուրիշ կերպ մահ մը՝ որ աս խաբված կնիկները անձերնին կառնեն : Վահանաներնին կը տեսնուիկոր որ աղօթքի պէս բան մը բսել կուտանկոր ողորմելի կնկանք՝ գերեզմանին քովը , ուր որ սանդուխով մը պիտի իջնայ ողջ ողջ թաղվելու : Իր ետեւը կայնող կնիկները հաւանակաբար իր ազգականներուն մէկ քանիներն են՝ որ իրենց բարեկամին կորստեանը վրայ կուլան կողքանկոր , թէպէտ և իրենց աւելորդապաշտութիւնը կարելի է որ առաջնորդեց իրենց սիրտ տալ ու ստիպել անիկա՝ որ աս անձնասպանութիւնը գործէ : Բայց երբոր աս կնիկները ցաւով ու տրտմութիւնով գետինը կը խոնարհինկոր , ուրիշները ուրախութեան ձայներով օգը կը հնչեցունեն ու մահը իբրեւ թէ մեծ քաջութեան հանդէսի մը մէջ կը կարգաւենկոր : Հիմայ յառաջանանք պատմել թէ ինչպէս կը կատարեն աս սարսափելի արարողութիւնը :

Արդ՝ աս կերպ զահագործութեան մէջ՝ գերեզմանը փորելու պաշտօնը տղոցը ու ազգականներուն կիցնայ . որն որ երբոր պատրաստովի քանի մը արարողութիւններ կատարվելէն ետքը խղճալի որեւարին կը բերեն ու ան փոսին մէջը կիջեցունեն : Փոսին մէջ տեղը կը նստի ինքը՝ ու իր մեռած երկանը մարմինը թւերուն մէջը իր գերկը կառնէ : Հիմայ իր ազգականները կը սկըսին հողը ներս նետել , ու քիչ մը ատենէն ետքը անոնցմէ երկու հոգի գերեզմանը կիջնայ , ու որեւարին մարմինն բոլոր տեքը աղէկ մը կը լոխկուտեն հողը : Հանդարտ և անզգայ կերպով մը ինքը կը գննէ ան սարսափելի հանգեսը . կը տեսնայ որ հողը հեղձեմէ իր բոլորտեքը կը բարձրը նախոր , ու ամենեւին բերանը չի բռնար չի թշնամաներ իր սպաննողները , կամ բնաւ չի ջանայ ելլալ կայնիլ ու փախչելու ճարը տեսնալ : Արջապէս հողը կուգայ իր պուկունքներուն կը համարի , անկէ ետեւ իր գլուխը կը ծածկէ : Մատենը մնացած հողը արագ արագ ներս կը նետեն ու տղաքը և ազգականները գերեզմանին վրայ ելլալով , շնչասպառ որեւարին գլխուն վրայովը կը կոխկուտեն հողը :

Ըստ հեթանոսական արարողութիւնը երբեմն քիչ մը տարբեր կերպով կը կատարեն : Թէ որ մեռնող անձը Վանդէս գետին մօտերը ըլլայ , գերեզմանը գետին քովի կը փորվի : Վերեզմանին յատակը նոր լաթ մը կը փռեն ու մեռած մարմինը անոր վրայ կը դնեն : Ընտրենք որբեւորին գետին մէջը կը լուսացի : նոր լաթեր կը հագնի վրան , ու իր ոտքերը կը ներկէ , ու քանի մը կերպ արարողութիւններ կատարվէին ետքը զինքը կը լուս փոխէ մէջը կը ջնայ : Ըստ կենդանի գերեզմանին մէջը կը նստի քովը կանթիւ մը առած : Վահանաները կամ պըրամենները գերեզմանին քովը կը նստին , ու աղօթքի պէս բաներ կը պապաջեն , որ ատեն մեռած մարդուն բարեկամները ցնծութեան ձայներով գերեզմանին բոլորտիքը կը դառնան : Թէ որ աս բարեկամները հարուստ ըլլան գերեզմանին մէջը կը նստեն հանդերձներ , անուշեղէններ , փառէ մուճակներ , ստակ կաթ , մածուն , կոգի , և այլն , ու որբեւորին քանի մը ջնջին բաներ կուտայ իր բարեկամներուն ու զուակներուն արվելու : Մանչ տղան ևս նոր հանդերձ մը կը նետէ գերեզմանին մէջ , ծաղիկներով փառէ մուճակներով , և այլն : Ըսկէց ետքը հողը զգուշութեամբ որբեւորին բոլորտիքը կը լեցվի , մինչև որ իր ուտերուն համի , որ ատեն աղբականները կը ցածնուն չափ շուտով կը լեցունեն կը բարձրացունեն գերեզմանը , ու ոտքերովն լար կը կոխկըլտեն անիկա , ու անանկ ողջ ողջ կը թաղեն թըշուռական կիներ :

Ըստ որբեւորները իրենց մոքին մէջի սուտ յուսով անանկ խաբված ու մոլորած են , որ յոժար սրտով աս սոսկալի մահուանը դէմը կը լսան : Ընդամ մը որբեւորին մէկը երբոր իր աղբականները իր բոլորտիքը կը լեցունէին հողը , իր թուր գլխին վեր բռնեց ու անիկա շարունակ կը ներցունէր յաղթութիւն գործելու մը պէս . ու երբոր բոլոր մարմինը ծածկը վեցաւ ու միայն մէկ մաստ մը մնաց հողէն դուրս , ինքը տակաւին ան մատը կը շարժէր , որ ատեն գուցէ հողին տակը իր կեանքը մարելու վրայ էր :

Բայց բնութիւնը երբեմն իր զօրութիւնով յաղթող կը գանդի հնացած սովորութիւններուն , ինչպէս որ հետեւեալ դիպուածէն կը նայ իմացիլ :

Որբեւորին մէկը 1815ին աս բարբառական սովորութիւնը յանձնառու ըլլալը մերժեց . ինչու որ իր տասը տարեկան աղջիկ զուակին սէրը զինքը շարժեց երբոր մայրը իր մեռած երկանը հետ թաղվելը յանձնառու ըլլալով պիտի զատվէր անկէց . քանզի աղջիկը ան ըրպէին անանկ դառնարցուեք աղաղակով կուլար ու կողբար , որ մօրը միտքին հաստատութիւնը փոխեց , ու իր զուակին պատճառով որբեւորին իր կեանքը խնայեց :

Երջանկութիւն կը համարենք մեր ընթերցողներուն իմացունելու թէ Ընդլիացոյ տէրութիւնը Զեղկաստանի մէջ աս բարբառական սովորութիւնը խափանեց :

Հիմակվան մեր ստորագրած ողբալի տեսարանէն դառնալով , որով մեղաւոր կնիկներ արդարանալ կը յուսան բուն իրենց անձանցը արգիւնքով , նայինք մէյմալ Վրիտտոսի հաւատքին դարձող ան Զեղկաստանցի կնիկներուն , թէ ինչպէս խաղաղութեամբ իրենց հողինքը գերեզման փրկողին ձեռքը կը յանձնեն : Ըստ տեղի պիտի համառութենք մէկ մօր մը ու իր աղջկանը երջանիկ մահը , որոնց երկուքն ալ Էթանոսութեան մէջ միծցած էին , բայց երկուքն ալ Վրիտտոսիայ մեռան :

Ղուկուտուպա յիսունիքը տարեկան էր երբոր մեռաւ , Յամի Տեառն 1821 : Ինքը գրեթէ ինը տարվան մկրտված էր երբոր մեռաւ , ու իր չորս մանչ զուակներուն , երկու աղջիկ զուակներուն , ու երկու հարսերուն մկրտվիլը տեսնալու արժանացաւ : Իր էրիկը հեթանոսութեան մէջ ապրեր ու մեռեր էր , ու իր վերջին ըրպէին իր տղին ձեռքէն կը յուսուր ընդունիլը մերժէր էր , որովհետեւ Վրիտտոսեթիւնը ընդունէր էր անիկա : Ղուկուտուպա իր վերջին հիւանդութեանը մէջ իր զուակներէն խնդրեց որ իր վրայովը ունենալու ամէն ցաւերն ինքն զսպեն , և ուրախ ըլլան որ ինքը Տէրջը կը թաղուի : Իրբոր անոնք պարապ կը գըտնար , կը խնդրէր որ սուրբ գիրքը կարդան իրեն : Ըստ կիներ առաջուց սատարիկ բընաւորութիւն մը ունենալով , իր խոնարհութեան կամ Վրիտտոսի հաւատքին դառնալուն պատճառը իր երկու մանչ զուակներուն մեռնիլն է եղեր , ինքը կը յորդորէր իր

զաւկընէրը ուրիշներէն ընդունած վնասին համբերութեամբ տանելու ու անոնց ներքեւ լուսնի շարքին կենալու հետեւ կենալու ։ Եւ Լատուածային պաշտամունքը լսելէն բնաւ ետ չի կենալու ։ Իր մանչ զաւկընէրուն մէկը տրտմութիւնով լցված տեսնալուն՝ ըսաւ . « Ինչո՞ւ համար տասնիկ կը տրտմիս ինծի համար . ի՞նչ պիտի ըլլան իմ ցաւերս . Վրիստոսի նայէ , ու տես թէ ի՞նչ բաներ քաջեց ան մեզի համար » ։ Երբոր անոնք երկուքն ալ արցունքի մէջ թաղված էին , իր պղտի աղջիկը ներս մտնալով ըսաւ . « Ե՛հ մարիկ . դուն առաջ մեծ հոգ ունէիր մեր վրայ . քայց հիմայ կերեալ թէ բոլոր երկրաւոր յոժարութիւններդ կորսնցուցեր ես » ։ Պատասխան տուաւ մայրը ու ըսաւ . « Ես ձեզ մէկու մը ձեռքը կը ձգեմ որ ինծմէ քշուի ու ինծմէ աղէկ կըսիրէ ու կը հոգայ ձեզ » ։ Եւ միջոցիս տունը եղողներուն բոլորը հոգեվարին բոլորովէն պատեցան . որոնց ամէնը արցունքի մէջ թաղված տեսնալով՝ ըսաւ . « Ինչո՞ւ տասնիկ կուլար , ու իմ երկինքը երթալու ճամբուս մէջը խոչընդոտ կը ըլլար . ալ աղէկ է որ սուրբ գիրքը կարգաբաշտ ու աղօթէք , մանաւանդ ինծի համար աղօթէք » ։ Իր մեռած գիշերը իր բարեկամներէն ու աղաւթներէն մէկը ու մէկալը կըստիպէր որ իր հետը աղօթք ընեն . անոնք որ հոն գտնուող քաղաքացի եղբայրներէն հինգը կամ վեցը ան նոյն գիշերը աղօթեցին ու հոգեւոր երգեր երգեցին ։ Մեռնելէն առաջ ամէն մէկուն ձեռքը թոթովեց ու սիրով մնաք բարով ըսաւ անոնց , և արշալուսի մօտ իր հոգին թաւալանց յաւիտեական երջանկութեան սահմաններուն մէջ մտաւ ։

Եսանկ էր ահա աս Վրիստոսեայ կնիկնը մահը . իսկ իր աղջկանը մահը իրենէն պակաս երջանիկ չէր ։

Եւ ըստ՝ Ղուկասուսայի աղջիկներուն մէկը , իր մօրմէն վեց շաբաթ ետեւ մեռաւ երաններկու տարեկան ։ Եւ կինը հեզաբարոյ բնաւորութիւն մը ունէր , ու միշտ իր ընտանեացի բարեխաղութեանը կը ցանկար ։ Իր մկրտվելէն ետքը իր վարքը բարի օրինակ էր ամէնուն ։ Եւ քաղաքները իր միտքին մէջը կը գտնէր , ու շատ անգամ վկայութիւն կը բերէր անոնք Վրիստոսի

պատուիրաններուն դէմ յանցաւոր գտնելու համար , մանաւանդ իր ընտանեացի մէջէն որ ըլլային անոնք ։ Երբոր ընտանեացի մէջէն մէկը քաջածնեղութիւններն ունէր , զանգատ մը ընելու ըլլար , կը յանդիմանէր ան անձը , ու իր մօրը պէտք Վրիստոսի քաջածնեղութիւնները անոնց կը ցուցնէր ։ Ինքը Վրիստոսի վրայ կենդանի ու զօրաւոր հաւատք մը ունէր . կըսէր թէ իր մեղքերուն բեւեռ Յիսուսի ոտքը ձգած է , և թէ թէպէտ ինքը մեղաւոր է , քայց գիտէ որ անկեալ պիտի փրկէ զինքը ։ Եւ ատկուրս խոսնար իր եղբայրներուն հետը միաբան հոգեւոր երգեր երգելու . և մինչև անգամ երբոր իր նեղութիւնները խիստ զօրանային՝ ինքը կը շարունակէր երգելը , որ ատեն արցունքները երեսնի վար կը թափէին ։ Մեռած ժամանակը իր եղբայրներուն ու քոյրերուն արգիլեց սուգ պահելը . ու հաւատարմացուց անոնք որ ինքն շիտակ ճամբուն մէջ հանապազօրեան նէ , ամենեւին չի պիտի մէկ դի ձգվին ։ Կըստիպէր զանոնք հարութեան վարդապետութիւնը միտքերնին պահել , ու խելամուտ ըլլալ առաքեալին ան խօսքին՝ որ կըսէ , « Եւ որ դուն կը սերմանես » չի կենդանանար թէ որ չի մեռնի » ։ Եւ ասանկ առատութեամբ կը բնակէր իր ներսի զին Եստուծոյ խօսքը ։ Իր մեռնելուն վրայով իր զգացած վիշտը չէր ցուցնէր , որ չըլլայ թէ իր բարեկամները տրտմութեան մէջ իյնան . ու իր ընտանիքը իրենց կրօնական միտքարութիւններուն համար զխաւորապէս իրեն պարտաւոր են ։ Եւ անի որ կընար խօսիլ , մինչև վերջին րոպէն կըսէր թէ ինքը արդարեւ Վրիստոսը իբրեւ իրեն փրկիչը բռնած է , ու անշուշտ տեղեկացած է որ իր յուսէն չի պիտի զրկուի ։ Երկրի վրայ իր վերջին գիշերը իր աղաւթներէն իրեն միտքարութեանը համար աղօթքով ու հոգեւոր երգերով անցուցին ։ Երբոր իր ձայնը տկարացաւ ու ալ չէր կրնար խօսիլ , իր ունեցած յոյսին և ուրախութեանը վրայ իրեն հարցը վերջուն առաջ իր ձեռքը կուրծքին վրայ դրաւ ու ետքը վեր վերցուց անկեալ երկիրապաշտութիւն ընելու կերպով մը ։ Իր քովը գտնուողներուն բոլորին հրաժարական ողջոյն տուաւ , ու առաւելուն դէմ իր յաւիտեա-

կան հանգստութեանը մէջ մտաւ գրեթէ
ան նոյն ժամին և շարաթին ան օրը որ
իր մայրը մեռեր էր :

Թարգմայ Քո֊պա, Նոր Օջլանտայի
Իշխանին ձեռք :

Անշահաւոր բարբարոս իշխանին վրայով
մեր ընելու հետեւեալ պատմութիւնը
համաւտոված է Իիվրուբուլցի պարոն Թը
ուէյլ բժիշկին պատմութեան, որ անոր
հարսանիքի հիւանդութեամբ պուշկած ա
տենը անիկա տեսնալու կանչուած ըլլալով
իրեն հետը ծանօթացաւ : Պարոն Թուէյլը
անիկա գտաւ Իիվրուբուլի մէջ Ուլանիա
անուն նաւին նաւապետը պարոն Ուէնօլտսին
տունը, որ Հարաւային ծովը վաճառակա
նութեան կերթար, ու Թուլայ Քուպա ա
նոր նաւովը եկեր էր իր հայրենի երկրէն :
Ուէնօլտս նաւապետին հետ իր ծանօթու
թեան գալու եղանակը շատ տարօրինակ էր,
ու սքանչելի կերպով կրցուցնէ իր աներ
կիւղ արիւթութիւնը ու քաջութիւնը : Ու
լանիա նաւը երբոր կրնաւարկէր Ղուղի
նեղուցէն, որ Նոր Օջլանտի կողմէն էր
կու կողմ իներուն մէջ տեղը նեղ ծով մըն է,
իրեք հատ նաւակ տեսնուիցան՝ որոնց ամն
նուն մէջը եօթանասունէն մինչև ութսուն
անձինք կային կող ինն բնակիչներէն, ու շի
տակ նաւին վրայ կուգայինկոր . առիկա քիչ
շփոթութեան մէջ չի ձգեց բոլոր նաւին մէ
ջինները, որոնք պատրաստուիցան թնդա
նօթներով բարևել անոնց գալուստը, թէ
որ միտքերնին թշնամութիւն ընել երևայ :
Երբոր նաւակներուն մեծը նաւին մօտեցաւ՝
մէջերնուն մէկը ոտքի վրայ ելաւ ու նշան
ներով և կիսկտուր Նեղուարէն խօսքերով
նաւը ընդունվելու բաղձանք ունենալը կը
յայտնէր : Իր խնդիրքը չընդունեց նաւա
պետը, որ կըկարծէր թէ նեղութիւն մը
ընելու միտք ունի, բայց որովհետեւ ստուգ
վեցաւ թէ նաւակին մէջը ղէնք չի կայ,
Թոյլտուութիւն ըրին որ գայ մօտենայ ի
րենց նաւին : Նոր վրայ՝ թէպէտեւ տակաւ
ին նաւապետը դէմ կեցեր էր անիկա նաւը
ընդունելու, քաջախիտ բարբարոսը իր
քաղաքացիներուն մէջէն ցաթկածին պէս
ակնթարթի մը մէջ վեր ելաւ նաւը մտաւ :
Նաւին վրայ ելլալէն ետքը առջի բանը ան

էր որ նաւակներուն հրաման ըրաւ թէ քիչ
մը հեռանան նաւէն : Նսիկա իր դիտաւո
րութիւնը բոլորովին անվնաս ըլլալը ցու
ցնելու համար էր : Նեկէ ետեւ առանց
սխալելու հասկըցվելու նշաններով նաւա
պետէն քանի մը հրացան խնդրեց . ու եր
բոր իր խնդիրքը չընդունվեցաւ, բոլոր
ընդդիմութիւններուն դէմ դիտաւորութիւ
նը Նեղուար կերթալ ըլլալը յայտնեց :
«Նեղուար կերթալ, Վեդրը Թաղաւորը
տեսնալ» ըսաւ նաւապետին : Նաւապետը
անոր առ առաջարկութիւնովը շփոթելով,
անիկա կրկին իր նաւակը խօթելու համար
դատարկ տեղը համոզելու ջանալէն ետքը,
վերջապէս իր նաւատիրներէն իրեք հատ
յաղթանդամ մարդոց հրաման ըրաւ որ
բռնեն ծովը նետեն անիկա : Վիտէր որ
Նոր Օջլանտայիներուն բոլորը աղէկ լը
ղալ պիտեն, ու նաւակները տակաւին նա
ւէն շատ հեռու չէին : Բայց Թուլայ անոր
միտքը խմացաւ . ու իսկոյն ինքընեքը նաւին
վրայ գետինը զարնելով անանկ սաստիկ
գօրութեամբ բռնեց երկու հաստատ երկր
թէ գործիքներ, որ անհնար էր քաշել մէկ
դի աւանի և զանիկա առանց մեծ բռնութեան
մը՝ որ Ուէնօլտսին մարդկութիւնը թող
չէր իտար իրեն անանկ բան ընել տալու :
Երբոր առ ջանքը լըմընցաւ, իշխանը՝ քան
զի ալ տարակոյս չէր կրնար ըլլալ անոր
սասանկ ըլլալուն վրայ, ինքընեքը նաւին
վրայ հաստատ տեղաւորված գտնալով՝ նա
ւակներուն մէջի իր մարդոցը կանգեց թէ
ինքը Եւրոպա կերթալու իր ձամբուն վրայ
է, ու հրաման ըրաւ անոնց որ ծովեզերքը
դաւնան, և իր հրամանը անմիջապէս հը
նազանդութեամբ կատարվեցաւ : Նաւա
պետը քանի մը օր անգամ անգամ աշխա
տեցաւ մերձակայ ծովեզերքներուն մէկը
հանել զանիկա, բայց հովերուն պատճա
ռով իր միտքը դրածը չի կրցաւ կատարե
լու : Աս պարտադաներու մէջը ալ իր ձա
րը հատնելով իր անտանելի հիւրէն աղա
տելու յոյսը մէկ դի ձգեց, ու միտքը դրաւ
որ նաւին մէջը անոր վիճակը կրցածին չափ
հանգիստ ընէ : Կամայ կամայ Նոր Օջ
լանտայիին վարմունքը պարտաւորեց նա
ւատիրները որ սիրով ու յարգութեամբ
վարին իր հետը, ու նաւը Իմն համներէն

առաջ կատարելապէս բարեկամացան ի բարութեամբ : Սօնդէ Վ խոհօի առջևը դիպաւ ուսած մը եղաւ՝ որ թուարայ ու Սէնիօլտա նաւապետը անքակտելի բարեկամութեամբ իրար կապեց : Կառապետը ծովը ինկաւ , ու թէ որ թուարային աներկիւղ քաջութիւնը չըլլար նէ պիտի կորսուէր . ինչու որ թուարայ անմիջապէս անոր ետեւէն ղենքը ծովը նետելով բռնեց անիկա երբոր կընկըղմէր իր . ու մէկ ձեռքովը անիկա վեր բռնելով մէկալ ձեռքովը կըրողար , մինչև որ երկուքն ալ կըկին նաւին մէջը առնելովեցան : Ըստ պատահմանքէս ետքը թուարային ու Սէնիօլտա նաւապետին մօտը մութիւնը անանկ հաստատեցաւ , որ Վ ի վրաբուլի մէջ յիշեալ անձանց առջինը շատ անհանգիստ ըլլալ կերևար երբոր իր բարեկամը սովորականէն մէկ երկու ժամ էլելէ ղենքը անկից հեռացունէր . ու վախ նալով որ չըլլայ թէ իր բարեկամը ու պաշտպանը իրմէն զատեն տեղ մը խրկին , նաւապետին բռնեցը իր պառկած սենեակը վերցուց : Մէկալ կողմանէ ալ նաւապետը շատ մարդասիրութիւն ու խնամք ցուցնելով կըվարէր ան օտարականին հետ՝ որուն հողաբարձութիւնը իր վրան էր : Թէպէտ և ինքը անտունը գործի մը վրայ չէր , ու աղքատ վիճակի մը մէջ էր , իր սակաւապէտ բաժինը բարեկամին հետը կըմանաւորէր . ու հաստատութեամբ դէմ կըղնէր իրեն եղած յաճախ առաջադրութիւններուն թէ թուարային իբրև վայրենի մարդ հասարակութեան ցուցնելով ան միջոցովը հարստանայ : Թուարայի մանաւանդ իր հիւանդութեանը մէջ խիստ մեծ խնամածութիւն տեսաւ թէ նաւապետէն և թէ իր կնիքէն : Բայց թէ որ նաւապետին գրեթէ ամէն ժամանակ իր քովը ներկայ գտնուիլը չըլլար նէ , որորմէն իշխանը արդարեւ անօգնական պիտի մնար Լնդղեա համեմէն ետքն ալ . քանզի թէպէտ և ինքը քանի մը Լնդղեարէն խօսքեր կըհատկընար երբոր իրեն բան խօսէր , բայց տակաւին բաւական զիտութիւն չունէր լեզուին վրայ խիստ հասարակ խօսքերն ալ ձեւացունելու . վասն որոյ Սէնիօլտա նաւապետը որ իր բնիկ լեզուովը կընար խօսիլ իր հետը , բայցարձակապէս հարկաւոր էր իրեն իբրև թարգման մը իր քովը :

Թուարայ Բուրա տակաւին կեանքին առաւելութեանը մէջ ըլլալ կերևար , թէպէտ և իր վտանգաւոր ճամբորդութեանը ելած ատենը իր մեծ որդին ձգած էր իր ցեղին վրայ իշխելու իրեն հեռաւորութեանը , ինտոր որ ինքը պատմեց : Իր դէմքը խոհական և զուարթ էր , բայց իրենց սովորութեանը պէս , բոլոր դէմքը ճեղքըւում ու նշաններով լեցուն էր : Երեսուցի իր մարմինն ամէն մէկ մասը առ նշաններով ծածկըված էր : Մանաւանդ իր բարեկամը ջրղոտ բազուկները վերէն ի վար բազմաթիւ սև դիծերով զոված էին . և ինքը կըպատմէր թէ անոնք պատերազմներու մէջ իր ընդունած վերքերուն թիւը կըցուցնէին : Իր ընդհանուր կենցաղավարութիւնով՝ հեղաբարոյ էր և դիւրանաւոր . բայց երբեմն քիչ չէր ցուցնէր վայրենի մարդու անհաստատութիւնը ու յանկարծ զայրացումը : Լնդղեա մը նաւին մէջը յաղթանդամ նաւատի մը դիմամբ անոր բարկութիւնը շարժեց . ասոր վրայ թուարայ մարդուն վրայ վաղեց , բռնեց անիկա վիզէն ու մէջքէն , ու քանի մը վայրկեան անիկա իր գլխէն վեր բռնելէն ետքը սատոիկ զօրութեամբ գետինը զարկաւ : Բայց և այսպէս կերևայ թէ հաղիւ երբեք կըպատահէ որ ասանկ զրգուրվի : Բնկերութեան մէջ իր կենցաղավարութիւնը կատարելապէս համարձակ էր ու ինտոր որ իշխանի մը կըվայրէ պատուոյ արժանաւոր ըլլալ ղենքը կըցուցնէր : Իսկ սակայն ինքըղենքը իր գլխով ինքն ինքն սովորութեանցը յարմարելու պատշաճաւորութիւնը գիտնալով՝ աչալըջութեամբ անդադար իր բոլորովը եղողներուն շարժումները կըդիտէր . և ընդհանրապէս շուտով և միանգամայն առանց բրտութեան կըկատարէր անոնց նմանութիւնը : Իր դատը առած ատենը՝ ինտոր որ դատ կընայ կոչվիլ առ կերպ վարժութիւնը , իր աչքը սովորութիւն ըլլած էր անոնց վրայ հաստատուել որոնք որ ընկերութեան մէջը գլխաւոր անձինք ըլլալ կըկարծէր : Սեղանի վրայ՝ թէպէտ և ամենէն առաջ իրեն կերակուր կըտրուէր՝ որովհետեւ ամենէն մեծ օտարականը ինքն էր , բնաւ չէր ունէր ուտելու , մանաւանդ իր չի տեսած մէկ կերակուրը ըլլար նէ անիկա , մինչ

չէ որ տեսնար թէ ուրիշները ինչպէս կը գործածէին իրենց դպալը՝ դանակը ու սլա-տառաքաղը :

Թուսլայ նոյն պատճառովը ասանկ հաս-տատուն առաջադրութեամբ ան անտուր նաւազնապութիւնը ընելու ձեռնամուխ ե-ղաւ : որով հետագայ տարիներուն իր քա-ղաքացիներուն շատերը Մեզդիա երթալ հրապուրվեցան : Ինքը իր վկայութիւնը նայելով Մեզդիայի կառավարութեանէն սլա-տերազմական զէնք ստանալու համար հոն գնաց :

Շընկի պատերազմասէր իշխանը Լալու պայէն գէնքերու առատ նպաստով մը դառ-նալէն ետքը իր քանդող կործանող ըն-թացքներէն տառապանք կրող շատերուն մէկ դիտաւորը (թուսլայ էր : Լս բռնաւորը իր գտած օգնութեանը համար փառասի-րութեամբ ու պատերազմական եռանդով մը բորբոքած ըլլալով : իր դիտաւորու-թիւնը ուրիշ բան չէր՝ բայց եթէ բոլոր երկիրը իր իշխանութեանը տակը առնէ : Թուսլայի սահմաններուն խիստ մօտը լման չորս հարիւր մղոն հեռավորութիւն ունէր աս ուժեղ ու անդադար զօրավարիս սահ-մաններէն : Բիւկա շատ ազդու կերպով կը ցուցնէր Շընկիին յաղթութիւն գործելու գաղափարներուն ընդարձակութիւնը : որով իր սահմանէն այնչափ միջոցով հեռաւոր սահմանի մը ժողովրդոցը հետ պատերազմ-լու ելելու է : Թուսլային պատմութենէն չերևար թէ արդեօք Շընկի երօք իր սահ-մանները ապականե՞ր է թէ չէ . և գուցէ էվելօք պարտինք հասկընալ թէ երկու կողմերը՝ աս ազգին պատերազմական սովը-րութիւնը նայելով : միաբանութեամբ մի-ջանկեալ տեղ մը իրարու պատահած ու հոն իրենց տարբերութիւնը որոշած են : Թու-սլայ իր թշնամիին իրեն դէմ հետը բերած սարսափելի զէնքերուն ծանօթութիւն չու-նենալով : հարկաւ տարակուսած չէր ընդու-նելու ան հրաւերքը՝ որ զինքը պատերազմի կըլտէր . և թէ որ լաւագոյն ծանօթացած ալ ըլլար անոնց զօրութեանը : ու կուիւ ելլալու դժկուսակէր : գուցէ Լոր Գէլան տացոց պատերազմական կանոններուն նայե-լով չի պիտի արդարանար : հապա յաղթը ված պիտի սեպվէր : Որն որ կըլլայ թող

ըլլայ աս երկու իշխանները իրարու դէմ ե-լան ու կռուեցան : ու վախճանը (թուսլային յաղթը) լինէր : Լս դիպուածս խիստ աղէ-տալի հետեութիւններ բերաւ դժբաղդ-թուսլային : Շընկի իր պատեհութիւնը ա-ռաջ տանելով իր յաղթութեան մատնելով թշնամիին ետեւէն ինկաւ : մինչև որ պար-տաւորեց անիկա միայն իր քանի մը հետե-ոյներուն հետը լեռնային ամրոցներուն մէ-կը իրեն ապաստանարան ընել . ու աս ա-նաւիկ բերդէն ողորմելի մարդը իր ժողո-վրդոցը վրայ եղած անգթութիւններուն հետ դատապարտելով էր աչքին առջևը տես-նալ նաև իր երկու որդոցը ջարդովիլ և ուսովիլը : իր անողորմ յաղթողին գործադ-րութեամբ : Լս սարսափելի թշնամանքը կերակայ թէ իր սիրտը անմարելի ցաւերով կսկծցուցած էր : ու ան ժամուն յիշատա-կութիւնը այլ և այլ տեսարաններու բռ-լոր փոփոխութիւններուն մէջ անդադար կրվաւէր . թէպէտ և ինքը առանց տարա-կուսի սորված էր ան մոլեղին բարբարոսու-թեան տեսարաններուն՝ որոնք իր երկրին պատերազմներուն մէջը խիստ հասարակ-են : Լեզդիա եղած ատենը պարոն (թուսլ-բժիշկին զաւկներէն չորս տարեկան տղայ մը առջև անգամը տեսնալուն շատ այլայլե-ցաւ : Տղեկը իր ծունկին վրայ առնելով կը համբուրէր անիկա և կուլար . ու երբոր իր այլայլութեանը պատճառը հարցըվեցաւ : պատասխան տուաւ թէ ան տղեկը ճիշտ իր երկու որդոցը մէկին տարիքն էր : որոնք որ ինքը տեսեր էր թէ սպաննուվեցան ու կերվեցան : Լեզի ետեւ գողգոջուն անձամբ ու ձայնով պատմեց : թէ ինչ կերպով իր որդին մորթըվէր ջարդըվէր էր . ու երբոր քանի մը շուտափոյթ խօսքերով ու դիւրի-մաց նշաններով կըցուցնէր : թէ ինքը աչ-քովը տեսաւ իր թշնամին որ իր զաւկին աչ-քերը փորեց հանեց ու կերաւ անոնք : իր դէմքը ահուելի կերպարանքի մը մտաւ : Իր ցաւին բորբոքը իջաւ թշնամիին դէմ վրէժ-խնդրութեան սարսափելիքներ շնչելով . ու յայտնի կերևար թէ իր սրտին ամենասիրե-լի խորհուրդը իրեն եղած զրկանքին փո-խարէնը հատուցանելու մօտակայ օրվան մը յոյսն էր հիմայ :

Թուսլայ թէպէտ և Լեզդիա եկած էր

միայն իր մեծ Թնամինին հետը հաւասար զօրութեամբ պատերազմելու միջոցները ձեռք ձգելու համար, բայց կըխտատովանէր Թէ իր միտքը հաստատած էր որ ետ դառնալուն ջանայ համոզել իր քաղաքացիները մէկ դի ձգել ան անագորոյն մարդակերութիւնը, որով անոնք սորված էին պատերազմի անխորշելի արհաւիրքները ծանրը ցունել: Սովորութիւն ունին անոնք՝ կըսէր Թուպայ, կռիւի մէջ իրենց սպաննած անձին արիւնը տաք տաք խմել. բայց կըսէր Թէ ինքը ալ իր ցեղին չի պիտի թող տայ աս բանը ընել: Ոչ ալ ինքը կըսէր մէյժ մալ հում միս պիտի ուտէ, և ոչ մէկը պիտի սպաննէ՝ բայց եթէ պատերազմի մէջ. հապա պիտի ջանայ ամէն կերպով ճերմակ մարդոց պէս սպլիլ: Թուպայ Թէպէտ և բարբարոսական սովորութիւններով վարժուած էր, բայց բնականաբար մարդկային և գորովալից բնաւորութեան շատ նշանները ունէր իր վրայ: Միկեց զատ ինքը յայտնապէս անանկ խորին դիտողութեան ու բնոյճանուր հանձարի տէր մարդ մըն էր՝ որ իր քաղաքավարեալ կեանք վարելու ծանօթանալը. անշուշտ չի պիտի տկարանայ աղղու կերպով մը տպաւորել իր մտացը մէջ իր քաղաքին խաւարային և նուաստ վիճակը: Բայց իրաւամբ կրնար տարակուսովիլ Թէ արդեօք Նոր Օջլանտիա դաւնալուն իր ժողովրդոցը մէջ շահաւետ բարեկարգութիւններ խօթելու համար բաւական իշխանութիւն կա՞մ մտաց հաստատութիւն պիտի ունենայ Թէ չէ. որովհետեւ պիտի պարտաւորի միմեակ ձեւնամուխ ըլլալ գործի և առանց օգնութեան, ու պիտի մնայ դարձեալ ասանկ ջանացողութեան հակառակ բազմապատիկ զօրութիւններու մէջ:

Բայց իր Ննդղիա կեցած ատենը միշտ հարցուփորձ կընէր իր տեսած ամէն անբաններուն վրայով, որոնց որ իր երկիրը է վելի կարօտ ըլլալ կըկարծէր: Պարոն Թըռէյը շատ անգամ իր հետը կառքով գեղը կըտանէր անիկա Վիլլուբուլի մօտերը. և աս ճամբորդութիւններուն մէջ շատ խընդիրներ կըհարցունէր նըբամտութեամբ: Երկրագործութեան ու դարբնութեան վերաբերեալ ամէն բաները յատկապէս կէ

վելլուներէն իրեն շահախնդրութիւնը: Յորեն աղալու համար ջրաղաց մը իրեն ցուցվելուն շուտով իր միտքը պառկեցաւ Թէ ջուրին ուժը ինչպէս կըդարցունէր մեծ անիւն, ու կըթուէր Թէ կիմանակոր ևս Թէ ինչ կերպով վրայի քարին շարժումը կը պատճառէրկոր: Միկեց շատ տարբեր ուրիշ մեքենայ մը՝ Թէ որ կրնայ մեքենայ կոչվիլ ան, կատարելապէս իր իմացմանը տակը ինկաւ, ու քիչ զարմանք և զուարճութիւն չի պատճառեց իրեն: Միկա էր աղեղը՝ որուն բնաւ ծանօթութիւն չունին Նոր Օջլանտացիք. շատ սքանչելի բան է որ ասանկ պատերազմասէր ժողովրդոց մէջ աղեղի ու նետի գործածութիւն չըլլայ, Թէպէտ և պատերազմական զենքերուն մէջ ամենէն պարզը ու դիւրահասարակ ապիկա ըլլալ կըթուի: Թուպայ յաճախ նետաձգութիւն կընէր անով, ու նետին ինչ զօրութեամբ իր նպատակին թափանցելու զօրութիւնը իմանալուն մեծ զուարճութիւն կը ցուցընէր: Վիլլուբուլի մէջ իր բարեկամները իրեն ընծայ տրված քանի մը աղեղներ ու նետերը զգուշութեամբ կըպահէր ու շատ կըյարգէր զանոնք. և Թէպէտ աղէկ գիտէր Թէ աս գործիքին ներգործութիւնը հրացանին ներգործութեանը քով շատ տկար էր, բայց յայտնապէս ինքը իբրեւ մեծ արժողութիւն ունեցող մը կընայէր անոր:

Առջի անգամը ձիու վրայ մարդ տեսնալուն տարապայման զարմանքի մը մէջ ինկաւ: Մէկէն հարցուց Թէ ինչ տեսակ կենդանի է ան. ու կըթուէր Թէ բոլորովին շիթութեան մէջ ինկաւ, երբոր տեսաւ Թէ հեծեալը անաշխատ ձիէն վար իջաւ ու քալեց մէկ դի գնաց: Երբոր աս նորանշան սքանչելեացս էվելի ընտանեցաւ, ինքն ալ ձի հեծնալու բաղձանք մը ունենալը յայտնեց. ու հեծնալով առջի բերանը շատ զուարճութիւն զգաց, տեսնալով Թէ կենդանին զինքը վրան առած կըպարտադիտէր. բայց դիպուածով մը երատանակը թոթվելուն՝ կենդանին իսկոյն վաղել սկսեց, ու խղճալի Թուպան աս աղէտալի վախճանին ամենեւին սրտորատ չի գտնովելով՝ անմիջապէս սաստիկ զօրութեամբ գետինը փռվեցաւ:

Պարոն թուէյլը օր մը զենքը տարաւ որ քանի մը գունդ զինուորներուն ընելու պա- տերազմական կրթութիւնը տեսնայ, որն որ հարկաւ բոլորովին իր քմայը տխրածիւ տեսարան մը եղած պիտի ըլլայ : Գունդե- րուն զեղեցկազարդ երևոյթը, հրացանին կրակելու ատենը իրենց ձեւը, ու հեծեալ- ներուն իրենց ձիերը կառավարելը, տարա- պայման զարմանքի ու գոլարձութեան մէջ ձգեցին մարդը : Ընդունդերուն որուն ըլ- լալը հարցունելուն՝ ու Գէորգ թաղաւորին ըլլալը իրեն զուգովելուն՝ հարցուց թէ թա- գաւորը ուրիշ ասանկ պատերազմական զորքեր ունի՞ մի . ու երբոր իմացաւ թէ ա- նոնցմէ զատ խիստ շատեր ալ ունի, անմի- ջապէս կանչեց, թէ՛ «Ուրեմն ինչո՞ւ հա- մար հրացան ու թուր չի տար թուապային» որոնց տեղը նաւի կայմեր ու քթան կրնամ խրկել իրեն :

Երբոր թուէյլ բժիշկը ու թուապայ կառւով դուրս կելլային, փողոցներուն մէ- ջը տեղ մը կայնելու որ ըլլային՝ ժողովրդոց բազմութիւնը իրենց բոլորաբար կըղկզկէր, ու իշխանը ժողովրդոց հետաքրքրութեանը վրայ մեծապէս հաճոյանալով՝ դիտուն փա- կեղը անոնց կըղքայունէր ու շատերուն հե- տը ձեռք թօթիկելով զանոնք կըբարեւէր : Ահէ օր մը նարինջ ծախող կնիկ մը իր- կողովը վեր բռնէր է որ քանի մը նարինջ դնելու հրապուրէ զանիկա . ան ալ կար- ծելով թէ աղջիկը բոլորը իրեն ընծայ կը- նէկոր, իսկոյն սկսէր է ժողվել կառքին մէջը առնել անոնք : Բանին ինչ ըլլալը անոր հասկըցունելը անհնար եղեր է, և ա- նոր համար թող տըվէր է որ պարպէ կո- ղովը, ու առանց իր գիտութեանը կնկանը ստակը հատուցվեր է : Ուստի տուն դու- նալուն մեծ հաճութիւն ցուցնելով պատ- մեր է Ռէնոլտո նաւապետին թէ ինտոր մե- ծապէս զմայլէր է, ու ժողովուրդը որչափ առաւել մարդասիրութիւն ցուցուցեր է իրեն՝ ընծաներ տալով իրեն :

Բայց իրեն տրված բազմատեսակ բանե- րուն մէջէն մեծապէս յարգի կըսեպէր միշտ անոնք՝ որոնք ճշմարտապէս օգտակար ըլ- լալ կըհամարէր, քան թէ անոնք՝ որոնք միայն արտաքին երևոյթ ունեցող բաներ էին : Իր ցանկութեանը մեծ աւարկանները

էին՝ հրացանէն ետքը երկրթէ գործիքները ու երկրագործութեան վերաբերեալ գոր- ծիքները : Աղոյք՝ կայինք՝ քանդակիչ գոր- ծիքները մեծ արժողութիւն ունէին իր քովը . ինտոր նաև դանակը ու պատառաքաղը, ո- րոնց գործածութիւնը իր քաղաքայիններուն մէջը պիտի խօթէ կրսէր իր ետ դառնա- լուն :

Պարոն թուէյլը ճամբորդութեան հա- մար շինված հասարակ դանակ մը պատա- ռաքաղ մը ու դգալ մը ընծայ ըրաւ ի- րեն, որոնց ամենուն մէկ կտոր կապվիլը մե- ծապէս զմայլեցուց զինքը . ու անհնար է նկարագրել իր ուրախութեանը ան բարձ- րաձայն ծիծաղը որով ան ընծան ընդունեց : Ուրիշ բարեկամ մը քանի մը հատ հին հը- րացաններ իրեն ընծայ ընելուն, ամշու- թեան մը մէջ ինկած ցնծութեան ձայներով կաղաղակէր ու սրտին ուրախութենէն կը- ցաթկըւտէր :

Հատ դժուարին է ստոյգ տեղեկութիւն մը ունենալ ան ժողովրդոց մէջ տիրած գաղափարներուն վրայով՝ որոնց ընկերա- կան վիճակը անհամեմատ տարբերութիւն ունի մերինէն . աս պատճառովը թուապային Ռէնոլտո նաւապետին հետ կեցած բոլոր ատենին մէջ՝ Լոր օչխանտայի մէջ առջի իրար տեսնալուն մինչև Ընդղիա գաւեր- նին, յիշեալ նաւապետը ամենեւին չի կըր- ցաւ իմանալ թէ իր բարեկամը ծայրագոյն էակի մը վըայով՝ թէ բարի եղեր է ան և թէ չար՝ գաղափար մը ունի : Ընդղիա հաս- նելուն ետեւ ալ խել մը ատեն անցաւ, մինչև որ Պարոն թուէյլը աս մասին վրայ- ու բանին իսկութեանը տեղեկացաւ : Վեր- ջապէս մէկ օր մը երբոր իրենց ճամբան եկեղեցիի մը առջևէ կանցնէր, թուապայ հարցուց թէ ան մեծ տունը որի՞ն է . ու ըսվեցաւ իրեն թէ անիկա շինված է Լերկին- քը բնակող ան Սեծ Լողիին աղթելու մոքով, որ կրխրկէ անձրև ու հով և որո- տում : Ըս խօսքս Ռէնոլտո նաւապետին միջնորդութեամբը ու աղթելու ձև նշան- ներով իրեն թարգմանվելուն կրթութիւն թէ հասկըցաւ ինքը անիկա . ու անիկ ետեւ եր- բոր թուապային հարցուցին թէ իր երկրին մէջ ալ մեծ հողի մը չի կայ արդեօք, պա- տասխան տուաւ ըսելով, «Ըստ անշուշտ,

շատերը կան . ոմանք բարի , ու ոմանք խիստ չար , որ կըխրկեն փոթորիկներ ու հիւանդութիւններ : Միանգամայն յայտնի նը շաններով ցուցուց ևս թէ իր քաղաքացիները սովորութիւն ունին աղօթել անոնց ամենուն ալ : Բսկէ ետեւ անգամ մը եկեղեցի տարին զինքը , և ուշադրութեամբ միտք դնելով Լստուածային պաշտամանց կը թուէր թէ անոր ընդհանուր նշանակութեանը խելքը կըհասնիկոր : Միայն մէկ Լստուած մը ըլլալու վարդապետութիւնը անոր մտացը մէջ տպւումը չհամար խել մը աշխատութիւն կրվեցաւ . բայց նոյն աշխատութեան բարեխաջող ելքը տալու կուսելի մնաց :

Թուալային ապրուստին համար պարոն թուէլին միջնորդութեամբը Ուէնտոն նաւապետին հրաման եղաւ որ շաբաթական թոշակ մը ընդունի . ու ծանօթութիւն տրվեցաւ ևս որ կառավարութեան ծախքովը կրկին իր երկիրը խրկելի թուալայ : Բայց միանգամայն վճարվեցաւ ալ որ պատերազմական դէպքերու օգնութիւն մը չըլլայ իրեն , ան պատճառներուն համար որ աս գործիքներուն Կոր Օէլանտիա մոնալէն մօտ տարիներուս մէջ ծագած աղէտալի հետեւանքներուն բոլոր ծանօթ եղողները ըստ բաւականին պիտի իմանան :

Վասն որոյ Իվրուբուլէն ելլալուն շտակ Լոնդոն գնաց թուալայ , ու հոն հասնելուն պէս Կոր Զարալային Ուէլս երթալու համար նաւ մը մոնալով ճամբայ ելաւ : Կառավարութիւնը մարդասիրաբար պարգևեց անոր զանազան օգտակար գործիքներ երկրագործութեան և ուրիշ բաներու համար . միանգամայն Սիտնիի կառավարին հրաման ալ տրվեցաւ որ զանազան բնուանի կենդանիներ տայ անոր իր երկրին մէջը անոնք յառաջացունելու :

Թուալային Կոր Օէլանտիայի համար նաւորդութեան ելլալէն հետէ բան մը լըսված չէ իր վրայովը . բայց թէպէտ և իր զլխակոր նպատակին չի կրցաւ հասնիլ , Լնգղիայի մէջ իրեն հետ եղած մարդասէր վարմունքէն և իր ցուցուցած բնաւորութենէն կրնայ յուսացվիլ , թէ քաղաքավարեալ աշխարհի հետ իր կարճատեւ հաղորդակցութիւնը բոլորովին անպտուղ չի պի-

տի մնայ , հապա իր բարեխառութեան ու ընտելականութեան հասցունող զօրութիւններովը պիտի զարդարէ անոր ապառնի կեանքը : Եւ որովհետեւ ալ հիմայ իր մեծ թշնամին Շընկի չի կայ , լաւագոյն պատեհութիւն մը ունի Եաղաղութեան մէջ ապրելու , թէ որ միայն արդէն իրեն եղած չարիքները մոռնալու կամենայ նէ . և անատենը՝ ան իր Լնգղիայի մէջ ստացած քաղաքավարութեան անկատար զաղափարներովը ևս իր հայրենի երկրին մէկ երեւելի բարերարը կրնայ ըլլալ :

Լնտիան փոխտոյսալէնէ հարցումներ :
Կրտ :

Հարցում . Ինչո՞ւ համար փայլուն ու բոցավառ կրակի վրայ թափված ջուրը կերևայ թէ կէպլեցունէ անոր պրիլը :

Պատասխան . Լնոր համար որ ջուրը շոգիի կրդանայ , որ տարածելով ու բոցին հետ խառնըվելով միայն կէպլի տեղ բռնել կուտայ անոր քան որ չափ ուրիշ կերպով պիտի բռնէր :

Հ . Ինչո՞ւ համար կրակին վրայ ծծումբի փոշի թափվի նէ բռնկած ծխնելոյցը կրմարէ :

Պ . Լնոր համար որ իր երկովը ծխնելոյցին մէջի մթնոլորտի օդը կըծնւացունէ ուսկից որ սնունդ կանէ կրակը , և հետեւապէս բռնկած ծխնելոյցը կրմարէ :

Հ . Ինչո՞ւ համար գայլախաղը ու պողպատը իրարու զարնելով կայծակ կըթափին :

Պ . Լնոր համար որ մէզմէկու զարնելովնուն սաստկութիւնովը երկուքէն ալ մանտրտիկ մասունքներ կելլան սաստիկ ջերմութեամբ . բայց երկաթին մասունքները օդին մէջէն անցնելուն կըբռնկին , որ բաւական են վառօդը ու արեւ թը բորնկցունելու : ()դ չեղած ամանի մը մէջ ալ սասնկ զարնելին նէ իրենց տաք մասունքները կելլան , բայց ամանին մէջը օդ չըլլալուն շատ չեն տեսնվիր :

Հ . Ինչո՞ւ համար ծխնելոյցներէն ոմանք ծուխը չեն քաշեր :

Պ . Լնոր համար որ չափազանց հով կըդունի ծխնելոյցին վերի բերանը , կամ ծխնելոյցին խողովակը նեղ ըլլալով եղած ծուխը ընդունելու բաւական չէ : Տանը գիրքը ևս կրնայ պատճառ ըլլալ ասոր , մանաւանդ թէ որ բոլորտիքը բարձր չէնքեր ըլլան :

Տղայական Թեթեամտութիւնը դիւրութեամբ կրնայ եվելի հարցումներ ընել , քան որ չափ փիլիսոփայի մը իմաստութիւնը կրնայ պատասխանել , մէկ մեղաւորը մէկ հարուածով կրնայ եվելի բարիք աւերել , քան որ չափ բարեպաշտ անձանց սերունդ մը մէկ զարիւն մէջը կրնայ շինել :

Արմաւենի :

Արմաւենին՝ որուն գանապուն տեսակները կըլլայ, հողագունտիս տաք կողմերուն տեղիհական ծառ մըն է : Արեւադարձի շրջանակին տակը բնակարան՝ շատ մեծ հարկաւորութիւն ունի առ ծառը : Իր պըտուղը կերակուր կըլլայ անոնց, իր ներքին բարակ կեղեներուն թերեւովը հանդերձ կըշնեն հազներու՝ ու իր տերեւներովը իրենց խարխուլ խրճիթները, գաւազաններու վրայ հուսելով զանոնք : Վանի մը տեսակ արմաւենիներու տերեւներէն՝ կըշնովին նաեւ հովահարեր՝ զամբիւղներ՝ խըսիրներ՝ հովանոցներ ու զլխարկներ, և ուրիշներուն տերեւները թուղթի տեղ կըգործածվին, բայց երկրթէ կամ ուրիշ մետաղէ զրիչ պէտք է անոնց համար :

Արմաւենիին մէկ քանի տեսակները թէպէտ և շատ կըբարձրնան, բայց իրենց կողմութիւնը իրապէս տարօրինակ է. չեն կենար ասոնք յատկապէս ծառ կոչվիլ,

հասցա էվելի թուփի նմանութիւն ունին : Անոնց փոքրիկ տունկին տերեւները անմիջապէս հողին մէջէն կելլան, ու քանի մը տարի չերեար թէ միջին բուն մը կամ ծղօտ մը ունի. ու երբոր անգամ մը առ բունը կողմով՝ ալ բնաւ իր չափը չի մեծցունէր, տունկին բունիկը իր մէջ տեղէն միշտ դէպ ՚ի վեր ըլլալուն. անանկ որ ծառին մարմինը տարիէ տարի միայն յաջորդաբար առ բունին բոլորտիքը բուսած կանանչ տերեւներէն կըմեծնայ, որոնք երբոր իյնան իրենց արմատը կըմնայ. և անով ծառին բոյնը կըհաստընայ : Սուրբ Գրոց մէջը առ ծառը կըլիշվի իբրեւ օրինակ տեղականութեան ու հաստատութեան :

Վերի պատկերը Սինա լեռանը քով վայրենի արմաւենիի մը օրինակն է, որ Լաբորտ (Laborde) անուն երեւելի Գաղղիացի ճանապարհորդին Ապառաժ Արաբիայի վրայ գրած հաշակաւոր զերբէն օրինակ

ված է: Ըստ ծառեր ստորաբար ջուրի աղի մը քով բուսած կըզանքվի, ինտոր որ մեր պատկերին մէջը ցուցված է: Ըստնկ աւարկային հեռաւոր տեսութիւնը ինչ ցըն ծովիւն չի սրարգեւի անապատին մէջը հոգնած ու ծարաւի ճամբորդին, խոտաւալով ամայի վայրի մը մէջը փափաքելու ամենահաճոյ սփոփանքները անոր պարզեւելու, որ եւն պտուղ շուք և ջուր:

Գազարի, Բանախոտ-իւն և հաւաք:

Գիշերային մթութիւնը Ովկիանոսին մէջ տեղը նաւի մը վրայ կըտիրէ, ու ծովագնաց ճանապարհորդը նաւին վրայ ժամէ ի ժամ կըվարանի: Նաւին յատակը ջուրերը կըթաւալին ու կընկղմին, և կը սողան կանցին: Սէրը կայմերը աշտաւակած կըբարձրանան դրեթէ մինչև երկինքը, բայց փութորիկ ըլլալուն համար բացված առագոտս քիչ կըլլայ: Ընկալապատ գիշերը մէկ աստղ չի տեսնուիր, ու նաւը իր ճամբան փոխելուն ճանապարհորդը չի գիտեր թէ ո՞ր կողմն է արեւելքը կամ արեւմուտքը, հիւսիսը կամ հարաւը: Զի գիտեր թէ ինչ կողմնէր, ինչ ծածուկ ապուսածներ կան անոր ճամբուն վրայ, կամ թէ ինչ ճամբու մէջ է նաւը, կամ թէ ո՞ր եւն իրենք, անտեղեակ է ճանապարհորդը: Ընկն բան անոր բոլորովը Գազարի է: Ինքը յետին տղիտութեան մէջ կընուաճի կըմնայ:

Բայց գիտուն մարդիկ երկինքին օրէնքները կարգացին: Ու հետեւեալ օրը ճանապարհորդը կըտեսնայ որ նաւագետը ժամը կընայի ու արեգակին ո՞ր ըլլալը կընշանակէկուր, ու գիծերով և մաթեմատիքական տախտակներով շինված գոյգ մը գիրքերու օգնութիւնովը հաշիւ կընէկուր: Նա երբոր անոնք ըննցունէ անատենը կըկարողանայ անվրէպ ցուցնել ան տեղը՝ ուր որ նաւը անհամար պտոյտներ ընելէն ետեւ հասեր է ծովերուն մէջը: Կարելի է որ փութորիկները ծեծեր ու յորձանքները առեր տարեր են նաւը, բայց ինքը գիտէ թէ ո՞ր եւն, ու անվրէպ կընայ ցուցնել ան կէտը ուր որ իր հայրենի երկրին ծովեղերը կիշնայ հարիւր փարսախ ջուրերուն անդի կողմը: Ըհա ասիկա է Բանախոտ-իւն, որ գիտու-

թեան յայտնի ըրած բաները ի դործ կը գընէ ու անոնց արժանաւորութիւնը գիտէ: Գիշերը կըկին ալիքներուն ընդարձակութեանը վրայ կըտարածի, ու ճանապարհորդը կըտեսնայ մինակ մէկ նաւատուի մը որ դեկին անիւր բռներ կայներ է, ու ժամէ ի ժամ կըգիտէ կընայի կանթեղի մը տակը եւ բերացող փոքրիկ սլաքի մը, որ իբրեւ մէկ կենդանի մատ մը միշտ անխախտ բեւեւը կըցուցնէ:

Ըստ մարդը նաւուղը ութեան կանոններուն վրայ՝ երկինքին կարգերուն ընթացքներուն վրայ բան մը չի գիտեր: Բայց բանականութիւնը ու փորձը Հաւաք մը տուին իրեն նաւին հրամանատարին վրայ, հաւատք՝ նաւին ընթացքը կառավարող կանոններուն վրայ: Հաւատք՝ իր առջևը եղած փոքրիկ ուղեցոյցին անմոլար անմեղութեանը վրայ: Նա ասանկ առանց տարակոյս մը ունենալու մթութեան ու ալիքներուն մէջ ջէն դէպի առաջուց իրեն ցուցված ուղղութեանը կըղեկավարէ իր նաւը, ու ան հաւատքը իր յուսէն չի զրկուիր: Ընտանեան արեգակը ծագելուն ինքը հեռուէն ցամաքին բարձր մասերուն աղօտ և միզամած գագաթները կընշմարէ որ ամպանման կըբարձրնան հորիզոնէն, և մինչև իրիկուն քանի որ անոնց կըմտենայ՝ լեռները ու նաւահանգիստին բերնի լուսի տշտարակը, և մի ուրախաւար տեսարանիս, լուսավառ տունները ևս երեւան կըլլան, որոնց մէջը կըջանայ կըմնաւորէ բուն իր բնակարանը տեսնալ:

Սըր-իւն Գիտաւոր-իւն:

Ըստուծոյ տեսութեանը առջին ամէն մէկ գործին բնութիւնը կատարելապէս ուրշեալ է իր շարժաւիթովը կամ զիտաւորութիւնովը: Սէկ մարդ մը ինտոր որ կը խորհի իր սրտին մէջը, անանկ է ինքը՝ կըսէ Սողոմոն: Թէ որ ինքը ծուռ զիտաւորութիւններ ունի՝ իր գործքերն ալ ծուռ պիտի ըլլան: Քանզի գործքերը մեր զիտաւորութիւններուն պտուղներն են: Ընդ հաւաքալը՝ թէ որ իր զիտաւորութիւնները, իր շարժաւիթները բարեպաշտական և սուրբ են, իր գործքերն ալ անանկ պիտի ըլլան: «Բարի ծառը՝ կըսէ մեր Գրիկիցը,

չի կրնար չար պտուղ բերել . ոչ ալ չար ծառը բարի պտուղ կը բերէ :

Դիտաւորութեան սրբութիւնը մեր կեանքին մէջ խիստ հասարակ գործքերը կը սրբացունէ . բայց առանց ասոր՝ մեր աւանդաւոր գործքերը , մինչև անգամ մեր աղօթքը ու պաշտամունքը մեղք կը լլան , ու չար են տեսութեան Լստուծոյ առջին , որ միայն սրտին զգացումներուն կընայի : Պօղոս առաքեալը կըսորվեցունէ մեզի թէ ամէն մեր գործքերուն մէջ մեր դիտաւորութիւնը ու նպատակը Լստուծոյ փառքը պիտի ըլլայ , երբոր ինքը կըսէ « թէ որ ուտէք՝ կամ թէ որ խըմէք . կամ թէ ինչ որ ընէք ամէն բան Լստուծոյ փառացը ըրէք » : Թէ որ աս կանոնը պահելու ըլլանք՝ ամէն մէկ գործքերնիս կրօնական կը լլայ , և ամէն մէկ կերած ճաշերնիս Լստուծոյն պաշտաման մէկ գործք : Եւ ասիկա չէ՞ մի ան ազնիւ վարձանք՝ որուն համար ստեղծվեցանք : Կրնայ մէկը մտածել թէ ինքը Լստուծոյ պատկերին նման ստեղծուած է էվելի նուաստ գործքեր կատարելու , քան թէ բոլոր իր բարձրագոյն կարողութիւններովը անիկա փառաւորելու համար :

Ստեղծելու դիտաւորութեան սրբութիւնը մարդուս գործերուն հետ նոյն առնջութիւնը կամ մերձաւորութիւնը ունի՝ ինչ որ հոգին մարմինին , կամ արմատը ծառին , կամ աղբիւրը առուին , կամ հիմը սինին , և կամ արեղակը աշխարհին հետ ունի : Եւ անց հոգիի մեռած դիմըն է մարմինը . առանց արմատի փտած կոճղ մը կը լլայ ծառը . առանց աղբիւրի շուտով կը ցամաքի առու . առանց հիմի գետինը կը կործանի սինը . և առանց արեղի աս աշխարհս նորէն մութ ու խաւար պիտի դառնար ինտոր որ սկիզբէն էր : Եւ անհին թող չի մտածվի որ եթէ մեր գործքերը իրենցմէ շնորհ ու լաւ ըլլան նէ , հարկաւ մեր ամէն բաները շնորհ եղած կը ըլլան . անիկա այնչափ հեռու է ճշմարտութենէ , որ մեր մէկ բանը չի կրնար շնորհ ըլլալ Լստուծոյ առջին , երբոր մեր դիտաւորութիւնները ու շարժաւորութիւնը ծուռ ըլլան :

Եւ մեր ըսածէն թող չիմացվի որ եթէ մեր շարժաւորութիւնը շնորհ ըլլան նէ հոգ չէ թէ ինչ միջոցներ կը գործածենք մեր

նպատակին հասնելու : Պօղոս առաքեալը կըսէ թէ , « Եկ մարդ մը չի պահպնի թէ որ ինքը օրինաւոր կերպով ջանք չընէ նէ » : Լստուած չի պիտի հաւնի մեզի երբոր մեր գործքերը ծուռ ըլլան , շարժաւորութիւնն ինչ ալ որ ըլլան : Այլապէս դիտաւորութիւնները պիտի առաջնորդեն մարդոց շնորհ և օրինաւոր միջոցներ գործածել իրենց գործքերը կատարելու : Այլ բարի գործի մը օգնութիւն ըլլալու համար ամենեւին սուտ մը խօսվելու չէ : Ճշմարտութիւնը ամենեւին օգնութիւն չի գտնար փրկած յենարաններէ՝ ու ստութեան նեցուկներէ , ինչպէս որ աւագը վրայ շինված տունը ամենեւին հաստատ չի կայնիր :

Բաւականութիւն :

Եւ անայի մէջ ազնուական անձին մէկը հոյակապ տուն մը կը շինէ , որուն ճակատը քար մը կայ աս մակագրութիւնով : « Ես տունը Տ—կոմսը շինեց , մի որ իր ճշմարիտ բաւականութիւն ունենալը ցուցնէ նէ անոր տալու համար » : () տարաւանին մէկը օր մը դուռը կը չալէ , ու կողէ տանը տէրջը հետ խօսիլ : « Ես աս տունը ժառանգելու եկած եմ՝ կըսէ . որովհետեւ դուն անիկա ան մարդուն տալու համար շինեցիր որ ճշմարիտ բաւականութիւն ունի : Զիմայ՝ ես ատ վիճակին մէջ եմ , որուն համար երբեք կընեմ . ուստի կամք ըրէ անմիջապէս անոր ժառանգութիւնը շնորհել ինձի » : Կոմսը անոր խօսքը չի միջահատեց մինչև որ լմնացուց անիկա , որ ատեն պառասխան տուաւ ըսելով : « Ես շնորհ խօսեցար՝ Պարոն , իմ դիտաւորութեանս կողմանէ . բայց որովհետեւ ամենեւին ես զքեզ բաւականութիւն ունեցող մէկը չեմ գտնարկոր , կը խնդրեմ որ բանդ երթաս : Թէ որ դուն կատարեալ բաւականութիւն ունենայիր , իմ տանս կարողութիւն չի պիտի ունենայիր :

Այսպիսի քննարկներուն հաւելիմ պահելուն կերպը : Այլ կամ երկու բոլորէի չափ եռացող ջրի մէջ ձգէ զանոնք . ան ատեն հաւելի ձերմը կուցին դուրսի մասը կաշի մը պէս կը լլայ . որ կը պատէ ներսին , և կը պատապարէ անիկա օդէն . այս կերպը Բիւռմը փիլիսոփային հնարած վերնիճէն ալ նախապատիւ է :